

Svend Aage Hanssen

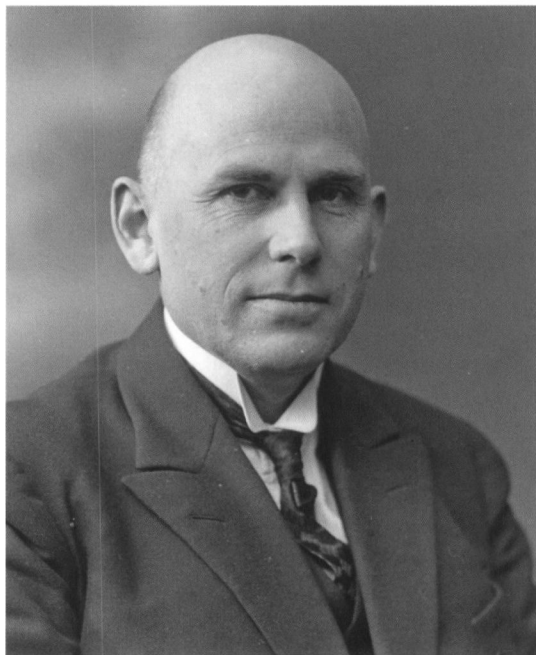
– læge, organisator og socialmediciner i Esbjerg og Ribe Amt

Af Aja Høy-Nielsen

Dr. Hanssen (1889-1982) favnede bredt. Han var overlæge på Sct. Joseph Hospital i Esbjerg i 50 år, og sideløbende påtog han sig i alle årene opgaver af kollegial og samfundsmæssig betydning. I 28 år var han formand for Ribe Amts Lægekredsforening, og højt oppe i årene varetog han formandskabet for Landsforeningen til Kræftens Bekæmpelse lokalt. Den sociale dimension i hans virke førte i 1939 til bestyrelsesarbejde i den nyoprettede Mødrehjælp for Ribe og Ringkøbing Amter. I besættelsestidens sidste år 1944-45 trådte han ind i Frit Danmark og Frihedsfondens Esbjergafdeling, hvor han var aktiv i 25 år. Hans sidste store opgave var arbejdet med oprettelse af Esbjerg Kollektivhus og hans formandskab i 11 år frem til 1974. I en alder af 84 år takkede Hanssen af og gik på pension. Det blev til 50 år med mange forskellige og lange arbejdsdage, hvor også familien var en betydningsfuld medspiller.

En læge kommer til byen

Den 1. marts 1921 tiltrådte Svend Aage Hanssen stillingen som overlæge på Sct. Joseph Hospital. Han var 32 år og veluddannet med i alt syv års ansættelser på Odense Sygehus, Juelsminde Kysthospital (tuberkulose), Københavns Amtssygehus, Københavns Kommunehospital (turnus inkl. psy-

Svend Aage Hanssen fra hans først år i Esbjerg. (EBA 53848-070-542).

kiatri), reservelæge i hæren og de seneste fire år som 1. reservelæge på Kolding Sygehus. Den tids provinssygehuse havde alle epidemiske, kirurgiske og i mindre omfang medicinske patienter. Foruden hovedbeskæftigelsen som overlæge var han også privatpraktiserende læge i nogle år. Hanssen

var gift med Ellen Mariane, f. Mørch (1889-1974), og sammen havde de fire børn. De to yngste led af Downs syndrom (mongolisme). I årene 1929 til 1967 boede familien i Havnegade 35, bygget af distriktslæge Bruun (1848-1898), hvor ESA-lægerne i dag har klinik. Om sommeren tilbragte familien ferierne i Sønderho. Hanssens hustru var virksom i lokalsamfundet. Således var hun sammen med fru Alwine Lorenzen (1894-1984), gift med overlæge Lorenzen (1892-1971), Spangsbjerg Sanatorium, aktiv i Nationalforeningens tilsynsråd for Kystsanatoriet i Hjerting i mere end 30 år. Tragisk nok led også Lorentzens to børn af Downs Syndrom. Familien Hanssen var meget privat og havde kun kontakt med familien og nogle ganske få, gode venner. Når Hanssen skulle slippe af fra sine mange betroede poster, så han hen til andejagten i september måned i Marbæk Plantage.

Sct. Joseph Hospital 1921-1961

Hospitalet var ejet af Sankt Joseph Søstrenes orden og blev ledet og drevet af de katolske søstre. Det var dem, der antog Hanssen efter anbefaling og forud godkendelse af Indenrigsministeriet. Det skulle vise sig at være et godt valg for hospitalet, patienterne og det omgivende samfund. Hanssen kom til et veldrevet hospital fra 1904 med 64 senge. Stedet modtog patienter henvist fra Esbjerg Kommunes Sygehus, sygekassepatienter fra sognene uden for Esbjerg samt private patienter. 15-20 søstre udgjorde det faste personale, og de påtog sig alle opgaver i sygeplejen, køkkenet og vaskeriet. Desuden stod de for rengøringen og pasning af haven. De blev hjulpet af nogle få lokale

unge piger, en arbejdsmand og broder Markus, der både var sygepasser og portør i årene 1922-1952. Foruden overlægen var der ansat en reservelæge for et år ad gangen, senere blev staben af yngre læger udvidet til tre. Gennem alle årene havde Hanssen et usædvanligt godt samarbejde med søstrene og især de fire forstanderinder. I de første seks år var det søster Ursula Lehmacher (1863-1933), der havde flere års erfaringer fra Spangsbjerg Sanatorium og et solidt kendskab til byen og egnen. I Hanssens sidste år ledede søster Victoria Elfering hospitalet. Forstanderinderne var veluddannede både sygeplejemæssigt og administrativt. For Hanssen betød det, at han kunne forhandle direkte med forstanderinden om indkøb af inventar og operationsudstyr, ændringer af forplejningen, studierejser samt normering af læger, senere også af sygeplejersker. Hans øvrige kolleger i amtet havde det ikke helt så nemt, hvor både et sygehusudvalg og et by- og/eller amtsråd skulle høres med de politiske og lokale interesser, der skulle varetages.

De katolske søstre var de første i landet til at lade speciallæger få private konsultationer og senge på deres hospitaler. I Esbjerg blev det øjenlæge A. Kiilerich (f. 1871) i 1918 og i 1931 fulgte ørelæge Frederik S. Nielsen (1869-1973). I 1938 blev en større udvidelse af hospitalet gennemført med nybyggeri af en fleretages fløj mod Jyllandsgade, og sengeantallet steg fra 64 til 129. Efter krigen gjaldt det renovering af den ældste del af hospitalet, især operationsstuer, badeforhold, køkkenet og vaskeri. Efterhånden steg antallet af indlagte patienter fra de første år. Søstrene oplyste, at der i

Overlæge Hanssen sammen med søstrene Liboria, Blanka, Plucide, Hedvig fra 1943-1952. (EBA B 25481).

1927 var indlagt 582 patienter og i 1955 var antallet steget til 3.843. Få år senere udgjorde indlæggelserne 2.720, idet de færre indlæggelser var konverteret til ambulante behandlinger, der alene for kirurgisk afdeling udgjorde 632 patienter.

Fra Hanssens virke vil jeg omtale to områder, som ikke er så kendte. Med indførelsen af Svangerskabsloven af 1937 var det muligt for kvinder at søge om afbrydelse af svangerskabet på medicinsk indikation. På et katolsk hospital burde et indgreb som provokeret abort ikke kunne finde sted, og de katolske søstre måtte afstå fra det af religiøse grunde. Men abortindgreb fandt alli-

gevel sted, bl.a. blev kvinder med alvorlig tuberkulose overflyttet fra Spangsbjerg Sanatorium. Hvordan Hanssen taklede sagen, er lidt af en gåde. Der er ingen tvivl om, at det har været umådeligt svært for de to operationssøstre at medvirke til at tage det ufødte barns liv.

Under besættelsen var Sct. Joseph Hospital det sygehus i byen, der modtog flest tyske soldater. Det drejede sig om soldater, som ikke umiddelbart kunne behandles på det tyske lazaret i Esbjerg. Var overlægen tysksindet? På ingen måde. I dag ved vi, at Hanssen støttede modstandsbevægelsen ved at indlægge frihedskæmpere, der skulle

»under jorden.« Også en engelsk flyver fandt vej til Hanssens hospital. Polakker og franskmænd, der var tvangsudskrevet til tysk militærtjeneste, sås også indlagt med bevidst forlænget liggetid. Den katolske kirkes biskop Suhr (1896-1997) pålagde alle ordensfolk at tale dansk og opføre sig som sådan. Forstanderinde, søster Hedvig overholdt påbudet strengt, da stort alle søstrene kom fra Tyskland. En enkelt søster måtte flyttes, da hun plejede en soldat fra sin hjemegn og ikke kunne lade være at yde lidt ekstra forplejning.

Om Hanssen fortælles det, at han var meget punktlig, mødte tidligt hver dag, og hen under aften tilså han de dårligste patienter. To dage om ugen var faste operationsdage, men med akut modtagelse forekom der også operationer på andre dage, om aftenen og natten. Hans kontor var beskedent, og han flyttede det gerne, hvis det var hensigtsmæssigt for stedet. Han hilste på alle og virkede ganske usnobbet, han var venlig, men privat. Han brød sig ikke om avisinterviews, men kunne ikke undgå det helt. Det blev til en lille omtale i Dagbladet Vestkysten i februar 1954 i anledning af hans 65 års fødselsdag. Journalisten skrev bl.a.: »Hans arbejdsevne er enorm, og skønt han er optaget fra tidlig morgen til sen aften, og meget ofte bliver kaldt ud om natten, har han dog altid tid til at tale med sine patienter«. Fem år senere, ved de 70 år, blev der skrevet, at han kendte hver eneste patient fra indlæggelse til udskrivelse, og Hanssen supplerede: »Vi har for få overlæger og for store afdelinger. Flere overlæge og mindre afdelinger vil fremme kontakten mellem læge og patient og give lægen flere

avancementmuligheder. En overlæge skulle ikke have flere end 2.500-3.000 patienter om året.« Den sidste del af hans udtalelse var måske møntet på de store sygehusplaner, som kommunerne og Ribe Amt var ved at planlægge.

To år senere, 72 år gammel, ophørte Hanssen som overlæge på Sct. Joseph Hospital. I den anledning skrev søstrene bl.a.: »Vi skylder ham megen tak for hans dygtige og opofrende indsats gennem så mange år. Overlæge Hanssen har altid stået på søstrenes side og været os en uvurderlig hjælp.« I forbindelse med Sct. Joseph Hospitals 50 års jubilæum blev Hanssen udnævnt til Ridder af Dannebrog.

Ribe Amts Lægekredsförening 1922-1966, formand 1936-1962

Hanssen blev ved sin ansættelse på Sct. Joseph Hospital medlem af Ribe Amts Lægekredsförening, som kutyme var for alle nye læger i amtet. Med sin underskrift tilkendegav han, at han ville »fremme lægestandens interesser og opretholde et godt kollegialt forhold.« Ligeså måtte han ikke tilbyde billigere lægehjælp end svarende til stedets gældende takster. Allerede efter et år som menigt medlem blev Hanssen indvalgt i kredsföreningens bestyrelse i november 1922. Det varede ikke længe, før han skulle forholde sig til problemer blandt læger og mellem læger og sygekasser. Det kunne handle om køb og salg af praksis, hvor sælger og køber ikke var enige om, hvad salget bestod af. Det kunne også være en sygekasselæge, der kaldte sig børnelæge på brevpapiret og dermed blev søgt af børnefamilier – en ulige konkurrence. Centralt

i lægeforeningen var det vedtaget, at ingen speciallæger måtte have sygekassepraksis. Endelig var der sygekasser med mange fattige medlemmer, som prøvede at få en afbetalingsordning med de læger, de havde overenskomst med eller nedsættelse af honoraret uden om kredsforeningen. Fjerntliggende og små sygekasser og sognekommuner f.eks. på øerne forsøgte igen og igen at finde en læge, som de uden om kredsforeningen kunne skrive kontrakt med. Ofte viste det sig, at den tidligere læge stadig havde honorar til gode. Ældre læger klagede gentagne gange over, at nye og yngre læger »tog« deres patienter. I slutningen af 1930'erne var næsten alle småtrakasserierne ordnet og de store linier forhandlet på plads. Ved de to årlige møder i lægekredsforeningen blev der indledt med fagligt foredrag om f.eks. nye undersøgelsesformer og behandlinger. Foredragene udviklede sig til Fortsættelses Kursus for Praktiserende Læger og Overlæger i amtet.

Ved novembermødet 1936 blev Hanssen valgt til kredsforeningens formand. Foreningen talte nu 74 medlemmer, heraf var de ni overlæger og de resterende 65 praktiserende læger, embedslæger og skolelæger. Et generationsskifte blandt sygehusenes overlæger var i gang, og samtidigt var der et ønske om specialisering på sygehusene. De små sygehusenes forsøg på tildeling af specialer var fra starten urealistiske. Ikke desto mindre søgte først Ribe Sygehus og derefter Brørup Sygehus om oprettelse af et tuberkulosehospital og dermed tildelingen af den eftertragtede, nye amtslige tuberkulosestation. Dog var alle lægerne enige om, at der skulle oprettes en selvstændig medicinsk

afdeling ledet af en speciallæge samt adgang til et centrallaboratorium. Men på hvilket sygehus skulle afdelingen placeres? Overlægerne var dybt splittede og advokerede forudsigeligt for deres eget sygehus sammen med de lokale kommunale og amtslige politikere. Der blev kæmpet med næb og klør, og kønt var det ikke. Efter flere mellemspil greb medicindirektør Frandsen (1891-1968) ind og opfordrede nu Ribe Amtsråd og Esbjerg Kommune til at få sygehusforholdene bragt i orden ved at lade Esbjerg Kommunes Sygehus overgå til et centralsygehus med amtsfunktion. Og sådan blev det. Den medicinske afdeling blev oprettet på Esbjerg Sygehus i november 1939 med ansættelse af overlæge A. Guldager (1903-1965). Tre år senere fulgte en selvstændig røntgenafdeling, og et laboratorium kom til. Dermed var vejen banet for et centralsygehus i Esbjerg i 1959.

Egentligt kan man godt forstå den lægelige og politiske patriotisme uden for Esbjerg. For man frygtede, at selv om Esbjerg Sygehus var amtets største, og dermed det naturlige valg til et centralsygehus, kunne det betyde en »udsultning« af amtets sygehuse, eventuelt nedlæggelse. Den frygt blev en realitet, men først hen i 1990'erne.

Krigen i Europa og den efterfølgende besættelse af Danmark betød nye problemer for lægerne. På det praktiske plan var det Handelsministeriet benzinordning fra 1939, hvor benzinen blev rationeret. Det betød, at lægerne i tyndt befolkede områder med store afstande og dårlige veje, havde svært ved at bestride deres praksisarbejde. Kredsforeningen indstillede enkelte læger til ekstra benzin. Alle amtets læger

blev i 1939 indkaldt af Statens Civile Luftværn til 10 timers undervisning, »Luftværnskursen«, om evakuering, giftgasser, kemiske krigsmidler m.v. Det stedlige luftværn forlangte fra sommeren 1941, at overlæger skulle meddele, hvem der var deres vikarer ved fravær og ferier.

Adskillige af kredsforeningens læger deltog aktivt i modstandsarbejdet. En række læger måtte gå under jorden, og andre blev arresteret. Læge Carstensen (1897-1944) blev clearing-myrdet en aften på sygebesøg, mens lægerne Erik Larsen (1891-1944) og Nordentoft (1896-1944) døde i tyske lejre. Kredsforeningens medlemmer besluttede enstemmigt den 3.12.1944, at »Hvor en kollega på grund af de for tiden herskende forhold er ude af stand til at passe sin praksis, besørger denne af de nærmeste kollegaer, således at al indtægt undtagen kørselsindtægten tilfalder den fraværende læge.« Det var et smukt og solidarisk træk af kollegerne. Der udsendtes også regler om, at tyske flygtninge skulle behandles af tyske læger, så længe landet var besat. I juni 1945 diskuterede medlemmerne visse lægers forhold under krigen. Der var enighed om, at to overlægers forhold skulle undersøges, men om den tredje var bestyrelsen ikke enig med flertallet af medlemmerne. Alle tre overlæger, Svenningsen (1897-1962), S.F. Nielsen (1896-1973) og Lorenzen (1892-1972) blev efterfølgende frikendt.

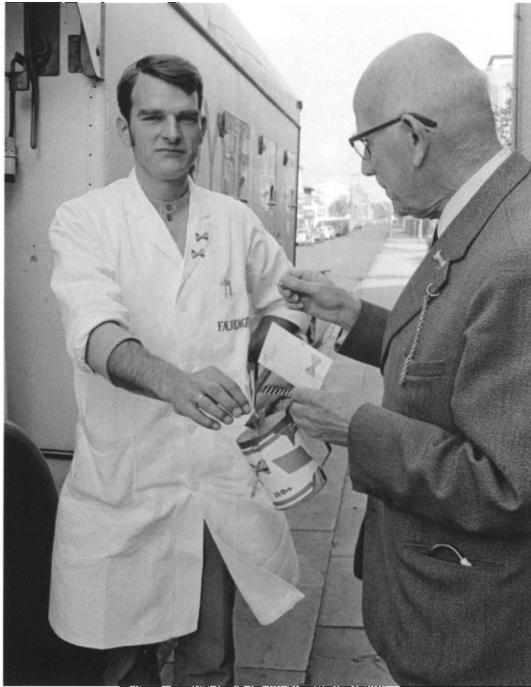
I de næste 20 år var fornyelsen af overenskomsterne med sygekasserne et tilbagevendende problem. På den ene side ville lægerne helst undvære en overenskomst med sygekasserne, på den anden side var det også en lettelse, når et kompromisforslag

blev forhandlet på plads. Nye sygehusplaner med sygehusudvidelser og specialiseringer var i spil. De praktiserende læger ønskede lettere adgang til ambulante undersøgelser, og det skete også – i behersket tempo. I 1959 blev der oprettet et fælles sygehusråd i amtet og overlægeråd med repræsentation af kredsbestyrelsen. Da overlæge Guldager på et møde samme år fremførte, »at fremtiden tilhører de store sygehuse, og at forsvare de små sygehuse er ikke længere realistisk,« faldt det ikke i god jord.

På det ordinære medlemsmøde den 29.11.1961 tog næstformanden ordet og sagde, at Hanssen »har i år været formand for kredsforeningen i 25 år. Trods megen anden travlhed har han haft vilje og interesse til at lede forandringen gemmen de mange år på forbilledvis måde«. Herefter takkede Hanssen med en lille historisk oversigt over udviklingen for lægearbejdet i de forgangne år og sluttede med at ønske alt godt for fremtiden i Ribe Amts Lægekredsforening og Den danske Lægeforening. Ved Hanssen ophør som formand i 1964 blev han udnævnt til æresmedlem. Arbejdet var dog ikke slut, da han i en overgangsperiode frem til 1966 fortsatte som næstformand. Ved Hanssen tiltrædelse i 1922 havde foreningen 64 medlemmer, og i de efterfølgende 44 år med de store udvidelser på sundhedsområdet voksede antallet til 134 læger.

Landsforeningen Kræftens Bekæmpelse 1928-1973

Hanssen mødte mange patienter med kræft. Behandlingsmulighederne var dengang meget beskedne og sygdomsforløbene lang-

Den 82-årige dr. Hanssen sælger Kræftens Bekæmpelses sløjfe i 1971. (EBA B 5968).

varige og smertefulde. Hans beslutning om at arbejde for sagen førte til et engagement i 45 år. Foreningens historie begyndte i 1904-1905, hvor Den danske Lægeforening dannede en Cankerkomité, der havde til formål at bekæmpe kræft. Nogle år senere i 1912 blev Radiumfondet oprettet med det formål at skaffe midler til radiumstationer, hvor kræftpatienter kunne blive behandlet. I 1928 blev de to foreninger sammenlagt til Landsforeningen til Kræftens Bekæmpelse. Foreningens vigtigste opgave blev »at behandle og helbrede patienter« ...»støtte den eksperimentelle og kliniske kræftforskning« og »sprede kundskab om kræftsyg-

dommens væsen og behandling« samt støtte »nødlidende kræftpatienter.« En opgave, som Hanssen påtog sig som formand for lokalafdelingen Kræftens Bekæmpelse i Esbjerg. I Dagbladet Vestkysten den 13.9. 1960 ses fru Hanssen sammen med flere damer forberede salget af foreningens røde sløjfe. Hverken den lokale afdeling eller landsforeningen centralt har desværre kunnet være behjælpelig med oplysninger om foreningen og formandens arbejde i Esbjerg.

Mødrehjælpen i Ribe og Ringkøbing Amter 1939-1962

Overlægen påtog sig endnu en stor opgave inden for det socialmedicinske område. I 1939 blev loven om Mødrehjælp vedtaget, og dermed blev Mødrehjælpen en del af det offentlige system og henlagt til amternes ansvarsområde. Den 17. august 1939 konstituerede Mødrehjælpens bestyrelse sig med Stiftamtmand U. Friis (1890-1959), Ribe som formand og Sv. Aa. Hanssen med flere. Mødrehjælpens opgave var af social og juridisk art som hjælp i faderskabssager, ved plejeanbringelse, adoption, ophold på svangrehjem, udlæg af underholdningsbidrag og uddeling af børnetøj og anden hjælp. Det medicinske område omfattede indstilling til svangerskabsafbrydelse.

Esbjerg Kommune stillede lokaler til rådighed i Danmarksgade 42, hvor åbnings-tiden daglig var kl. 12-14 og om lørdagen kl. 12-13. Ud over en daglig leder af Mødrehjælpen blev også overlæge Svenningen fra Centralsygehuset tilknyttet med en ugentlig konsultation. Mødrehjælpen fik også konsultation i Ringkøbing og fra 1948 i amternes større byer. Bestyrelsen arbejdede i 1940

Østerklev . Hjerding .

Østerklev. Mødrehjælpens svangrehjem, som det fremstod ved købet i 1947. (EBA 03088-194).

for afholdelse af kurser i spædbørnspleje og husholdning for mødre. Fra 1942 var opmærksomheden rettet mod de ugifte, gravide kvinder, som havde brug for ophold på et svangrehjem. Bestyrelsen besøgte flere muligheder og valgte Østerklev i Hjerding i juni 1947 formedlet 75.000 kr. Hjemmet blev taget i brug september samme år. I 1949 blev der også tilknyttet en jordemoder til hjemmet. I de efterfølgende år handlede møderne overvejende om budgetter, ansættelser og fornyelse af inventar.

En tilbagevendende problemstilling var svangerskabsafbrydelse af sociale grunde. I den forbindelse fik man en psykiatrisk overlæge tilknyttet fra 1956. Emner som sexual-

hygiejne og antikonception var også opgaver, bestyrelsen beskæftigede sig med. Overlæge Hanssen udtrådte af bestyrelsen i maj 1962 ved sin pensionering fra Sct. Joseph Hospital.

Frit Danmarks lokalafdeling 1944-1945 og Frihedsfonden Esbjerg afdeling 1945-1970
20.000 tilhørere var mødt op på Esbjerg Stadion den 8. maj 1945 for at fejre Danmarks befrielse. Her holdt Hansen sin berømte tale, som af modstandsmanden og bylederen Frants Gertsen (1919-2000) blev rost som den stærkeste og vigtigste tale, han havde hørt i majdagene. Hanssen indledte med:

Overlæge Hanssen taler ved folkemødet den 8. maj 1945. (EBA 60043-008-586).

»Landsmænd! Atter gryer dagen over Danmark takket være de allieredes vældige sejre og vores beskedne indsats. Efter de fem års tætte mørke, der var sænket over vor gerning og vore sind, et mørke, som glimtvis blev brudt af vores modstandsgruppers heltegerninger, kan frihedens velsignede sol atter skinne over vort gamle fædreland. Med lyset og friheden kommer også arbejdet, arbejdet på at genopbygge, hvad krigstiden brændte og ødelagde, arbejdet på at gøre Danmark bedre, rigere, skønnere, ikke blot som det var før krigen, men ny og endnu bedre, hvor vi kommer endnu nærmere

til vor gamle ledetråd, at få har for meget og færre for lidt, hvor vi stiler efter de demokratiske nationers store mål, frihed for frygt og frihed for nød, hvor hver den, der kan og vil arbejde, kan tjene i sit daglige brød, ånden frit folde sig ud og nationen gå frem i sundhed og kraft.«

Det var stærke og patriotiske ord i smuk samklang med tidens kontekst. Men Hanssen forfaldt ikke til overdreven patos eller helgenkåring af den danske indsats, som han selv havde bidraget til – »de allieredes vældige sejre og vores beskedne indsats«. Retorisk er talen båret af en stærk og lys klangtone for nuet og fremtiden. I talen fortsætter Hanssen med at brede de store linier ud for de kommende opgaver, så danskerne igen kan se hinanden i øjnene.

Frit Danmark komitéen i Esbjerg etablerede sig i sommeren 1942 af mænd med forskellige politiske holdninger, men med det fælles mål at yde modstand mod den tyske besættelse.

Hanssen fortalte senere, 1962, at hans rolle i modstandsarbejdet var meget beskedent. Fremhævede, at det var tilfældigt, han kom ind i lokalkomiteen på opfordring af læge Carstensen. Han motiv til at deltage i det illegale arbejde skyldtes, at han følte sig forpligtet, da han på ingen måde nærrede sympati for tyskerne. Det er nok rigtigt, at Hanssen udadtil var meget usynlig, men folkene i det lokale modstandsarbejde vidste, at de kunne regne med overnatning i Hanssen hjem eller indlæggelse på Sct. Joseph Hospital om nødvendigt. Den 28. april 1945 om morgenen kl. 6.30 blev Hanssen arresteret, men løsladt samme dag kl. 17. Forstanderinde, søster Hedvig havde

straks henvendt sig til Gestapo og fremført, at de ikke kunne undvære deres overlæge, og i øvrigt lå der tyske soldater på hospitalet, som skulle behandles. Det hjalp.

Den 4. maj om aftenen, hvor byens borgere festede, mødtes lokalkomiteén for at tilrettelægge de næste dages arbejde med retsopgøret og festligholdelse af befrielsen. Et opråb til befolkningen blev udsendt, hvor man opfordrede alle til at udvise ro og besindighed.... »Ingen vil blive unødigt krænkert, og enhver vil blive behandlet nøje efter Lov og Dom.« Dagen efter folkemødet, den 9. maj, blev britiske militærfolk modtaget på rådhuset, hvor de hilste på borgmesteren, byrådet og repræsentanter for modstandsbevægelsen heriblandt Hanssen. Under Danmarks Frihedsråd blev Frihedsfonden oprettet rundt om i landet og afløste Frit Danmark. I Esbjerg skete det den 31. maj 1945 med en bestyrelse på 19 medlemmer, alle ulønnet og med Hanssen som formand.

Frihedsfondens formål var at hjælpe enker og børn efter faldne frihedskæmpere og dem, der blev invalideret under modstandskampen eller efter ophold i tyske fængsler og kz-lejre. De økonomiske midler kom bl.a. fra salg af den lille silkesøjfe, ved indsamlinger og ved arrangementer afholdt på befrielsesdagene den 4. og 5. maj de efterfølgende år. Hjælpen kunne være i form af tilskud og lån til at komme i gang med en uddannelse eller en lille forretning. Det nød 12 personer godt af. Men der var også hjælp til enkers børns uddannelse, sanatorieophold og rekreation samt konfir-mationshjælp og julehjælp.

Den 4. og 5. maj i 1946 og 1947 blev befri-

elsen fejret over hele landet. Her i Esbjerg med folkemøde og taler på torvet, blomsternedlægning på de faldnes grave, formationsflyvning over Esbjerg af amerikanske bombefly; sirenerne blæste alarm, og kapitulationsbudskabet blev gengivet over højttalere på Torvet og derefter fulgte afblæsning. Sidst på aftenen og til kl. 2 om natten var der asfaltbal i Kongensgade.

I årene efter 1947 var der faldende interesse for de store arrangementer, og fejringen fortsatte mere beskedent undtagen i 10-året for befrielsen, som blev festligholdt med stafetløb gennem landet, nedkastning af små faldskærme med opgaver til ungdommen og visning af filmen »Der kom en dag« i landets biograf. Frihedsfonden havde efter besættelsen modtaget mange henvendelser om opstilling af mindesten og monumenter, men besluttede i stedet en landsindsamling i 1947 til Kong Christian X's Mindegave. Gaven skulle udmøntes i oprettelse af 4. Maj Kollegier rundt om i landet til gavn for unge under uddannelse. Den lokale Frihedsfond påtog sig opgaven og skaffede nogle af de nødvendige midler til kollegiet i Esbjerg, der modtog de første unge i 1950. Kollegiets bestyrelse var repræsenteret af Frihedsfondens medlemmer med landsretssagfører H. H. Rambusch (1894-1970) som formand og med bl.a. Hanssen som medlem.

Frihedsfondens bestyrelse centralt ønskede i 1954 at hædre enkerne med en julegave i form af en porcelænskål med et billede af 4. Maj Kollegiet i København. Hanssen, der personligt kendte enkerne her i området, fremsførte pragmatisk, at »måske er der en enkelt eller to, der ønsker sig en frugtskål,

men for de fleste – tror jeg – at nyttige gaver er mere kærkommen.« Samtidigt oplyste han, at enkerne fik et gavekort på 25 kr. til en slagter, og til hvert barn blev der givet et gavekort på 35 kr. til beklædning. 12 år senere i 1966 spurgte Hanssen, hvor længe Frihedsfonden skulle bestå, og hertil svarende man centralt fra – lidt endnu, dog ikke længere end til 1970.

Hanssens Ex Libris. Privat foto.

Esbjerg Kollektivhus 1963-1974

Hanssens pensionering fra Sct. Joseph Hospital nærmede sig, og det var oplagt at se på forholdene for ældre pensionister i Esbjerg. Byen havde et stort, gammeldags alderdomshjem Ved Skoven fra 1929 og et hjem for kronisk syge. Hanssen tog i 1960 kontakt til den landsdækkende forening Kollektivhuse, en boligform for ældre og enlige, hvorefter han indledte det forberedende arbejde. Den 29. april 1963 blev den selvejende institution Esbjerg Kollektivhus stiftet på borgmesterens kontor. Tilstede var borgmester Høyer-Nielsen (1899-1964), Hanssen, bankdirektør G. Ulrich, arkitekt Flagsted Rasmussen (f. 1923), civilingeniør Henningsen og højesteretsadvokat Hvidt (1897-1986). Til mødet forelå en finansieringsplan klar, og der blev enighed om at få bygget et Kollektivhus med en plejeafdeling. Flagsted Rasmussen tegnede huset i ti etager med vestvendte altaner og to elevatorer. Lejlighederne var på 1-4 værelser med bad og tekøkken. Plejehjemmet var i en etage og rummede 24 værelser. I fællesarealerne var der køkken, restaurant og opholdsrum til fælles aktiviteter, der kunne reserveres af lejerne til festlige sammenkomster. Foruden kontor var der også to gæsteværelser. For at

komme i betragtning til en lejlighed skulle den kommende lejer købe partialobligationer. Gennem Hanssens formandskab for Ribe Amts Lægekredsforening sikrede han sig ved medlemmernes opbakning, at Den danske Lægeforening i 1965 købte obligationer til to lejligheder og derved sørgede for ældre lægers adgang til en bolig i huset. Lejerne måtte kun have børn over 14 år. Kollektivhuset havde et beboerråd, der varetog lejernes interesser i forhold til bestyrelsen. En beboerforening tog sig af det mere sociale og selskabelige. Udlejningen begyndte i januar 1967. I begyndelsen gik det lidt trægt. Hanssen og hustru flyttede ind i april 1967. Senere kom der venteliste til lejlighederne.

Plejehjemmet var allerede taget i brug året før den 1. marts 1966 og blev omtalt som landets mest moderne plejehjem. Det var også Esbjerg første plejehjem. I 1972, hvor alderdomshjemmene ændrede status til plejehjem, skulle de have tilknyttet en tilsynsførende læge. Hanssen påtog sig opgaven med et ugentligt tilsyn med patienterne på plejeafdelingen. Ved hans udtrædelse af bestyrelsen to år senere, 85 år gammel, indstillede Ribe Amts Lægekredsforening prak-

tiserende læge Harry Ibsen (1916-2010) som tilsynsførende læge. Driften af plejeafdelingen overgik senere til Esbjerg Kommune. Gennem årene var der ikke megen udskiftning i bestyrelsen, dog blev borgmester Høyer-Nielsen afløst af borgmester Henning Rasmussen (1926-1997). En post han varetog med stor interesse. Hanssen overgav formandsposten til advokat Sv. Kock i 1973 og udtrådte af bestyrelsen året efter.

Hanssens sidste år

Ved sin afsked fra Sct. Joseph Hospital var Hanssen ikke helt færdig med at virke som læge. I fire år til 1966, 77 år gammel, vikarerede han på Centralsygehusets røntgenafdeling i den såkaldte gennemlysning. Det siges, at han undertiden undersøgte patienterne, hvis han var i tvivl om, hvorvidt en gennemlysning var den rigtige undersøgelse. Ved sin flytning fra villaen i Havnegade forærede han Centralsygehuset sin store og omfattende bogsamling af medicinhistoriske bøger. Uvist af hvilken grund henlå bøgerne på et utæt loftværelse udsat for vind og vejr. Her fandt jeg samlingen efter syv års ophold i disse miserable omgivelser. 20-30 bøger blev reddet, heriblandt klenodier som: Henry-Francois Le Dran. *Traité des opérations de chirurgie. Bruxelles 1745* og K. Sprengel. *Geschichte der wichtigsten chirurgischen Operationen. Halle 1805*. Bøgerne er overdraget Dansk Sygeplejehistorisk Museum ved Kolding.

85 år gammel i 1974 fratrådte Hanssen sin sidste bestyrelsespost og blev fuldtids-pensionist. Samme år døde hans hustru efter 57 års ægteskab. Med bopæl i »sit eget« kollektivhus havde han adgang til husets

mange tilbud i fællesarealerne og mulighed for den daglige middagsmad i restauranten. Ved sygdom kunne han tilkalde hjælp fra stedets plejeafdeling. Her boede han sine sidste år. Den 3. august 1982 sov han stille ind, 93 år gammel. Hans død og bisættelse blev først meddelt i avisen tre dage senere, helt i Hanssens ånd.

Overlæge Svend Aage Hanssen var i sjælden grad en mand af kald og stand.

Kilder

LA

PX-7B3-9 Ribe Amts Lægekredsförening. Forhandlingsprotokoller 1920-1947.
Soc-032-1990-1 Mødrehjælpen for Ribe Amt. Forhandlingsprotokol 1932-1962.

EBA

Æ 14. Vejledning for Læger vedr. afbrydelse af Svangerskabet. Udarbejdet af Det Lægevidenskabelige Fakultet ved Københavns Universitets nedsatte udvalg. 1940.
Overlæge Hanssens arkiv om Frihedsfonden, Esbjerg afdeling.
Sct. Joseph Hospital. En historisk oversigt samlet af søster Gertrud Hunke.
Ribe Amts Lægekredsförening. Forhandlingsprotokol 1947-1970.
Ribe Amts Lægekredsförening. Jn. 1989/20 nr. 8, 9, 14, og 16.

Historisk Samling fra Besættelsestiden

Nr. 50. Rigsarkivet. Aage Trommer. Samlinger til Region II's historie. Kopier.
Nr. 60. Personarkiver. Frants G. Jensen. Kasse 20 og 21.

Esbjerg Kollektivhus.

Bestyrelsesprotokol 1963
www.cancer.dk

Aviser

Esbjergbladet, den 5. maj 1945.
Dagbladet Vestkysten, den 25.2. og 1.9.1954, 26.2.1959, 9.8.1982.
Dagbladet Vestkysten 1960 og 1971.

Bøger

Gertsen, Frants. *Åh, det var så lidt*. Esbjerg 1995.

Høy-Nielsen, Aja. *Sygeplejersker i en provins*. Dansk Sygeplejeråd 1999.

Langkilde, Hans Erling. *Kollektivhuset – en boligforms udvikling i dansk arkitektur*. København 1970.

Olesen, Niels Wium. *Glædestimer og frimandskår. Befrielsesommeren i Esbjerg*. Fra Ribe Amt 1995.

Schønmemann, Ingvar. *Min krig*. Esbjerg 1995.

Tak til

Ellen Christensen, beboer i Esbjerg Kollektivhus

Erna Knudsen, tidl. afdelingssygeplejerske

Esther Sander, tidl. jordemoder

Inge Madsen, administrator. Kollektivhuset, Esbjerg

Knud Østergaard Petersen, tidl. overlæge. Centralsygehuset

Svend Najbjerg, tidl. Vicevært. Kollektivhuset

Willy Dahl, tidl. portør. Sct. Joseph Hospital

Willy Rygaard, statsautoriseret revisor

Aja Høy-Nielsen, født 1944. Chefsygeplejerske Spangsbjerg Hospital og skoleleder for Social- og Sundhedsskolen i Esbjerg. Har skrevet bøgerne: Sygeplejersker i en provins, 1999. Emil Cold 1865-1953, læge i Esbjerg, 2005 samt Tuberkulose som folkesygdom, 2011. Har skrevet biografier til Dansk Kvindebiografisk Leksikon samt en række lokalhistoriske artikler.

Havnegade 69, 2 sal. 6700 Esbjerg.

E-mail: ajahoy@hotmail.com